

Så skyddar du huset

av Agneta Ander, Teckning Martin Heap

Lite åskrädda är nog de flesta innerst inne. Och visst finns det skäl - cirka 25 procent av alla villabränder har sin orsak i blixtnedslag. Men det går att skydda huset. Viktigaste är dock inte att montera upp åskledare, utan att låta en installatör se över elsystemet.

Risken för åskskador i villor ökar i takt med de alltfler elektriska och elektroniska installationer som vi gör. Ändå har bara en försvinnande liten del av alla enfamiljshus fullgott åskskydd. De flesta har inget över huvud taget. Och i de villor där de finns är de i regel gamla och otidsenliga. Har man en gammal åskledare minskas nämligen verkan av den för varje installation som görs, vare sig man skaffar dator, en extra TV eller mikrovågsugn. Och ett felaktigt monterat åskskydd kan orsaka att en stor del av blixtrömmen leds in i installationer, som därmed förstörs.

Ett väl fungerande åskskydd är idag betydligt mer än ett spröt på taket. Sådana räckte i regel förr, när man varken hade elektricitet, telefon eller vattenledningar. I dag klarar man sig, för att ta ett exempel, med en gammal åskledare i det omoderna sommartorpet. Men så snart man börjar modernisera stugan krävs det mer.

Blixten kan vandra i jorden

De flesta hus förstörs inte av direktnedslag. I nio fall av tio slår blixten ner i en elledning, i telefonkabeln, i TV-antennen eller en elektronisk ledning och leds in i huset. Den kan också, på platser där jordlagret är tunt och marken därmed dåligt ledande, vandra långa stycken i jorden efter att te x ha slagit ner i ett träd eller flaggstång.

- Det är alltså mot inledning av blixtar man först och främst ska skydda sig, inte mot direktnedslag, säger åskskyddskonsulent Christer Bohlin i Uppsala. Att montera upp ledare på ett hus är alltså inte lika viktigt som att låta en installatör koppla ihop de olika ledningssystem, där blixten kan ta sig

in i huset.

- Väldigt få svenska har åskskydd på sina hus. De flesta tycker det är viktigare med brand- och inbrottslarm och upplever inte åskan som någon större risk. Åskskydden anses också av många som onödigt dyra och förfulande.

Om ett hus träffas av ett blixtnedslag, vare sig det är direkt eller via en ledning, tar elsystemet skada. Blixten gör att spänningen höjs, och som regel slås elsystemet ut med en gång. Ibland blir dock skadorna så små att de inte genast märks. De kan ligga latent en tid innan det händer något. Många villabränder har uppstått på det sättet. Vet man att man haft blixtnedslag i villan kan det därför vara klokt att låta en elfirma göra ett stötdämpningsprov.

Även om inte blixten slår ned kan det uppstå åskskador om man inte har åskskydd. Under ett åskväder bildas alltid överspänningspulser på elektriska ledningar o, och de kan ibland bli tillräckligt höga för att elektriska installationer ska förstöras, antingen direkt eller på sikt.

Bränder som uppkommer på det här sättet klassas vanligen som elbränder. Statistiken visar att elbränderna är flest de somrar då vi har flest åskväder.

Svensk standard på åskskydd

Tidigare fanns ingen definition på vad som kunde betecknas som åskskydd. 1978 utgavs dock en skrift, som noga talar om hur ett åskskydd ska fungera. Begär att anläggningen uppfyller svensk standard när du kontaktar en installatör. Efter installationen är det klokt att låta en elkonsult besiktiga arbetet. För ett inledningsskydd får du betala runt 5 000 kr.

Vill du även skydda dig mot att blixten slår ner direkt i huset blir installationen betydligt dyrare. Minst 20 000 kr kommer den att kosta för en normalvilla. Och ju fler vinklar huset har eller om taket är brutet, desto högre kostnader.

Även om ett hus har ett tillfredsställande åskskydd är risken för skador inte helt eliminerad. I sällsynta fall kan en blixtnedslag vara så pass kraftigt eller träffa så olyckligt att det ändå uppstår skador. Ett åskskydd innebär alltså inte något hundra procentigt skydd utan en förhöjd åskskyddsgrad - vanligen till 90 procent.

De vanligaste följderna av ett blixtnedslag är inte bränder utan skador på el- och telenätet. Risken för att elektroniska installationer, t ex telefonsvarare, reglerelektronik på pannsystem och hemdatorer, ska förstöras är också mycket stor. De fungerar samtidigt som överspänningsskydd mellan el- och telesystemet och minskar risken för bränder.

De flesta skador ersätts dock av försäkringsbolagen som årligen får krav på runt 50 miljoner efter blixtnedslag. Någon nedsättning av försäkringspremierna om man installerar åskskydd får man dock inte.

Åskskyddet måste passa huset

Christer Bohlin varnar för olika småfirmor som säljer åskskydd på postorder eller vid dörren. Det är oftast frågan om kartonger med uppsättningslinor och skramlor samt monteringsanvisningar.

Han betecknar detta som rena rama lurendrejerierna. På sin höjd kan innehållet i paketet fungera på en fyrkantig lada långt ute på en äng. Men inte på en moderna bostad.

Det har to m förekommit att kringresande "gårdfarihandlare" målar vita ränder runt skorstenarna och kallat dem åskskydd. Asea Skandia säljer ett åskskyddspaket innehållande de nödvändiga delarna till ett skydd mot direktnedslag. Med paketet följer en allmän beskrivning av hur man sätter upp skyddet. Materialsatsen är avpassad för en mindre villa och kostar runt 1200 kr - det kan variera en del mellan återförsäljare.

- Men ett sådant paket passar långt ifrån alla hus, säger Christer Bohlin, Varje hus behöver sin speciella lösning. Dessutom saknar paketet inlednings skydd. Ett ordentligt åskskydd går inte att paketera. Det är inte en produkt, utan det rör sig om tekniska kunskaper.

Han anser också att det är på sin plats att varna för de "åskskydd" som ska sättas direkt i elkontakter och bli a säljs av televerket.

- I en byggnads elcentral finns alltid en ventilavledare, som ska orsaka kortslutning när spänningen når en viss nivå. Det s k åskskyddet är

en avledare i miniatyr och kortsluter tidigare än den starkare i elcentralen,. Och det kan förorsaka att det börjar brinna.

Dra inte ur kontakterna

Vad kan man då göra för att skydda sitt hus?

- Man kan inget göra för att förhindra ett inslag, säger Christer Bohlin., Däremot kan man minska risken för att det ska börja brinna. Man ska t ex inte dra ur TV-antennen och telefonen, som ofta brukar rekommenderas. Gör man det kan blixten slå över i trossbotten, Det är bättre om TV:n eller telefonen går sönder.

Det är ganska sällsynt att dödsfall inträffar i samband med blixtnedslag i hus. Oftast förekommer de i så fall i samband med att husen fattar eld, Antändningen kan gå mycket snabbt. Låt bli att använda telefon och elektriska apparater när åskan går. För några år sedan dog en man under ett åskväder då han stod och pratade i telefon samtidigt som han kom i kontakt med ett värmeelement. Han fungerade alltså själv som ledare.

Har husets läge någon betydelse?

- Inte speciellt mycket. Blixten är mycket närsynt och kan lika väl slå ner i ett hustak eller en ledning i stället för en närliggande tall eller ett berg. Geografiskt sett är blixtnedslagen ganska jämnt fördelade över landet. I genomsnitt slår den ner en gång per kvadratkilometer och år.

Däremot spelar det en ganska stor roll om ett hus ligger långt ut på ett el- eller telenät. Där är risken större för inslag än på andra platser.

